אישים באגרות הראי"ה

ד"ר אברהם אליהו הרכבי

היסטוריון ומזרחן, מנהל המחלקה העברית בספרייה הקיסרית בפטרבורג · תקצ"ו–תרע"ט (1835–1919)

3 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

אברהם אליהו הרכבי נולד בכ"ב בחשון תקצ"ו (1835) בנובהרדוק. למד בישיבת וולוז'ין, בבית המדרש לרבנים בווילנה, ואחר כך מזרחנות באוניברסיטת סנקט פטרבורג. בשל יהדותו בוטל מינויו למרצה, אבל כמנהל המחלקה המזרחנית-שמית בספרייה הקיסרית בפטרבורג פרסם ותיאר כתבי יד עבריים רבים, וחקר את תקופת הגאונים ואת הקראים. נפטר בי"א באדר תרע"ט (1919) בסנקט פטרבורג.

הרב קוק על ד"ר הרכבי

כשהגיעו לארץ ישראל אנשים מכת "שובתי השבת" (הסובוטניקים) שברוסיה, ובהם נשים שהתגרשו לפי מנהגם, התעוררה שאלה הלכתית: האם הם מזרע ישראל? הרב קוק פונה אל ד"ר הרכבי, החוקר, "אשר תעלומות הקדמוניות גלויות לפניו", ומבקש לברר את מוצאם (כרך ב', אגרת תרכז). כעבור ימים אחדים הרב קוק כותב לרב ציטרון שעל ידי מכתבו של ד"ר הרכבי "יכולים אנו לצאת מידי כל ספק" (כרך ב', אגרת תרכח). כשנפטר ד"ר הרכבי, הרב קוק כותב שראוי "להיות נספד בכבוד" (כרך ג', אגרת תתקס).

האגרות

כרך ב', אגרת תרכז: הרב קוק שואל את ד"ר הרכבי על מוצאם של הסובוטניקים, "שובתי השבת" שברוסיה: האם הם מזרע ישראל, או שנתגיירו פעם בידי בית דין.

"ולמי אפנה בזה אם לא לכבודו, אשר תעלומות הקדמוניות גלויות לפניו"

כרך ב', אגרת תרכח: אל הרב ציטרון: בעניין גיורת מן הסובוטניקים, מכתבו של ד"ר הרכבי יכול לפתור את הספק.

"נתעוררתי ע"י קבלה מכתב מד"ר הרכבי נ"י"

כרך ג', אגרת תתקס: אחרי פטירת ד"ר הרכבי: ראוי להספידו בכבוד, אבל עיקר ההספד צריך להיות על הגאון ר' יצחק מפוניבז', שנפטר באותם ימים.

"הרה"ח הרכבי ז"ל כדאי הוא ודאי להיות נספד בכבוד"

ראו גם

תולדות אברהם אליהו הרכבי. ("אברהם אליהו הרכבי", המכלול)

נוסח האגרות – עם ביאור

3 האגרות שבהן נזכר ד"ר הרכבי, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' טבת תרע"ד - יפו **נמען:** ד"ר אברהם אליהו הרכבי

הרב קוק שואל על מוצא 'שובתי השבת' ('סובוטניקים') ברוסיה: האם הם מזרע ישראל, או שהתגיירו בבית דין. השאלה מעשית, כי חלקם עולים, ויש נשים שהתגרשו בנוהג שלהם. עד כה סבר שאינם ישראל, אבל עלה לו ספק.

עיקרי הדברים

- מוצא הסובוטניקים.
- השלכה על גיטין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' טבת תרע"ד[4]

כ'[5] הרב החכם הגדול תפארת אומתנו מוהר"א[6] אלי' ד"ר[7] הרכבי [אברהם אליהו הרכבי, מזרחן וחוקר תולדות ישראל בסנקט פטרבורג] שליט"א[8]

שלו'[9] רב מקודש,

אלופי החכם, ארשה לי לבקש מכבודו הארה ע"ד[10] הכת של שובתי השבת, שברוסיא, ["סובוטניקים", כת של איכרים רוסים ששמרו שבת ומצוות, וחלקם עלו לארץ] אם יוכל אדוני לבאר לי את מוצאם בבירור, אם מגזע ישראל הם או לא, או אם יש בירור ע"פ[11] מקורות היסתוריים, שבאיזה זמן מן הזמנים נכנסו לדת ישראל ע"פ איזה כח ישראלי של איזה ב"ד[12] או יחידים, הדבר נוגע כעת לנו למעשה, שבאים מהם לאה"ק[13], ולפעמים ג"כ[14] נשים נשואות משכבר שנתגרשו ע"פ הנימוס שלהם, שאין לו ערך ע"פ הדין, אם רק נחוש שהם מזרע ישראל, או גרים עכ"פ[15]. עד הנה היה הדבר מוחזק אצלי, שחוץ מיחידים מהם שמתגיירים גרות גמורה, אינם נחשבים לישראל, ושאינם ג"כ מזרע ישראל.

אבל מאיזה סבה נתעורר אצלי ספק בזה באלו הימים, והדבר צריך פתרון. ולמי אפנה בזה אם לא לכבודו, אשר תעלומות הקדמוניות גלויות לפניו.

חזקה היא תקותי, שיואיל אדוני להשיבני דבר ברור בטוב לבבו. והנני חותם בברכה ועתרת שלו', כנה"ר[16] ונפש ידי"ע[17] דוש"ת[18] באה"ר[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

תודתי מוגשת בזה למפרע להדר"כ[20] שליט"א. הנ"ל[21]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)

5. כ' - כבוד
6. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. ע"ד - על דבר
11. ע"פ - על פי
12. ב"ד - בית דין
13. לאה"ק - לארץ הקודש
14. ג"כ - גם כן
15. עכ"פ - על כל פנים
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
19. באה"ר - באהבה רבה
20. להדר"כ - להדרת כבודו
21. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד טבת תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יצחק אבא ציטרון

בעניין גיורת מהסובוטניקים: הרב קוק פנה לד"ר הרכבי כדי לברר אם הם מזרע ישראל. אם לא נישאה, יש לעכב; ואם נישאה, יש לשקול אם להפרידם לפי שעה.

עיקרי הדברים

- עיכוב עד בירור.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו, י"ד טבת תרע"ד[3]

כ'[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] כו'[7] מוהריי"א[8] ציטרון [הרב ישראל אבא ציטרון, רבה של פתח תקוה] נ"י[9], אב"ד[10] דפ"ת[11] ת"ו[12], שוי"ר[13].

ע"ד[14] הגיורית, [על דבר אשה ממשפחת "השובתים" שביקשה להתגייר] נתעוררתי ע"י[15] קבלה מכתב מד"ר[16] הרכבי נ"י, שעל ידו יכולים אנו לצאת מידי כל ספק ביחש השובתיים לגזע ישראל, ["השובתים" (סובוטניקים), כת רוסית שקיבלה מנהגים יהודיים; השאלה הייתה אם יש בהם מוצא יהודי] שהוא היסוד העקרי בשאלתנו. ע"כ[17] אם לא נשאת כדאי לעכב עד התשובה, ואם נשאת נתיישב אם כדאי להפרידם לפי שעה כיון שאפשר לברר ספק זה, אע"פ[18] שהוא רחוק לצד חומרא. ולתשובתו אחכה במוקדם.

ידי"ע

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. כו' - וכולי (וכן הלאה)
8. מוהריי"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. נ"י - נרו יאיר
10. אב"ד - אב בית דין
11. דפ"ת - דפתח תקוה
12. ת"ו - תבנה ותכונן
13. שוי"ר - שלום וישע רב
14. ע"ד - על דבר
15. ע"י - על ידי
16. מד"ר - מדרש רבה
17. ע"כ - על כן

18. אע"פ – אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו סיון (תרע"ט) - וסטקליף **נמען:** הרב י"ש

ראוי להספיד בכבוד את הרב הרכבי, אבל עיקר ההספד צריך להיות על הגאון ר' יצחק מפוניבז' שנפטר. על חירופי הכופרים 'אין קץ להשיב', אבל אולי יכתוב דברים אחדים.

עיקרי הדברים

- הספד הרכבי.
- עיקר ההספד לרב פוניבז'.
- תשובה לכופרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ו סיון וועסטקליף. [וסטקליף, עיירת נופש על חוף הים באנגליה]

ידידי הרב הגאון ר"ש[2] שליט"א[3].

קבלתי מכתביו, ומפני כמה טרדות הנני מקצר א) הרה"ח[4] הרכבי ז"ל[5] [אברהם אליהו הרכבי, שנפטר בתרע"ט; ראו (כרך ב', אגרת תרכז)] כדאי הוא ודאי להיות נספד בכבוד. אמנם ראיתי בעתונים שבעוה"ר[6] נפטר לב"ע[7] הגאון ר'[8] יצחק מפאניוועז ז"ל, [הרב יצחק יעקב רבינוביץ ("ר' איצלה פוניבז'ר"), שנפטר בתרע"ט] וראוי שהאי גברא רבא וגדול הדור בגדולת התורה יהי'[9] העיקר בההספד.

ב) ע"ד[10] חירופיהם ואפיקורסותם של פושעינו אין קץ להשיב כאולתם, בכ"ז[11] אולי אכתב בזה דברים אחדים בל"נ[12], והשי"ת[13] ישמחנו בישועתו וירומם קרן ליראיו ויחוס על שם קדשו וכבוד תוה"ק[14] ועם סגולתו להושיעם בקרוב תשועת עולמים, והי'[15] זה שלו'[16] כנה"ר[17] ונפש ידי"ע[18] דוש"ת[19] באה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ר"ש - רבי יוסף ש... - שם אדם
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הרה"ח - הרב החסיד
5. ז"ל - זכרונו לברכה
6. שבעוה"ר - שבעוונותינו הרבים
7. לב"ע - לבית עולמו
8. ר' - רבי
9. יהי' - יהיה
10. ע"ד - על דבר
11. בכ"ז - בכל זאת
12. בל"נ - בלי נדר
13. והשי"ת - והשם יתברך

14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. והי' - והיה
16. שלו' - שלום
17. כנה"ר - כנפשו הרמה
18. ידי"ע - ידידו עוז
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
20. באה"ר - באהבה רבה